Magyar Hüperión

„EZ A LITURGIA VALÓJÁBAN ÁTIMÁDKOZOTT KATOLIKUS DOGMATIKA”

Interjú Kovács Ervin Gellért atyával

Magyar Hüperión: – Tisztelendő atya, Ön 2005 óta meghatározó szerepet játszik az úgynevezett „régi” római miserend (latin vagy tridenti rítus) magyarországi újra-meghonosításában. Katolikus eleink hosszú évszázadokon keresztül ezt a liturgikus gyakorlatot követték, de a huszonegyedik század elejére már csak néhány pap végezte hazánkban, többnyire személyes magánmise keretében.

Egyfelől Dobszay László elkötelezett egyházzenei és liturgiatörténeti kutatásai, valamint a Szent Mihály Laikus Káptalan elevenítették fel, másfelől a Szent X. Pius Papi Testvériség folytatta. Az Ön tevékenységével egyfajta egyházi szervezettséget és hitelességet kapott a katolikus megújhodás e formája, amely nemcsak vasárnap déli szentmiséin nyilvánul meg a budapesti Szent Mihály-templomban, hanem keresztelések, házasságkötések, lakásszentelések stb. alkalmával végzett szolgálataiban is, hiszen országszerte hívják szentségek és szentelmények kiszolgáltatására.

Mi vezette az eredeti római miserend és rítus felé? Hogyan és miért döntött mellette?

Kovács Ervin Gellért OPræm: – Ennek a döntésemnek legmélyebb gyökere talán gyermekkoromban keresendő. Ugyanis én a keresztény hitet és liturgiát először bizánci formájában ismertem meg szerb ortodox nagyszüleim által. Már nagyon kis koromban megragadott ezeknek a szertartásoknak titokzatossága, szakralitása, a templom egész légköre. A katolikus templomban ezt sokkal kisebb mértékben éreztem, pedig tudtam, hogy ez az én Egyházam és rítusom. Később egyre többet tudtam meg a liturgikus reformról, az eredeti 1500 éves római liturgiáról, mely 1970-ig volt érvényben. Sokat mesélt róla katolikus nagymamám is, aki fiatal lányként a zenekaros ünnepi szentmisék szólistája volt. Miközben kispapként fájdalmasan tapasztaltam a sok liturgikus visszaélést és teológiai, erkölcsi tévedést, kétségbeesetten kerestem a római egyház hiteles hagyományait liturgiában, teológiában és erkölcstanban. Az internet kora előtt főleg könyvekre, külföldi folyóiratokra, önképzésre voltam utalva, majd már pár éves papként egyik nyári szabadságom alatt eljutottam a régi rítust ápoló Szent Péter Papi Testvérület (FSSP) wigratzbadi papi szemináriumába, ahol megtanultam és először celebráltam a hagyományos szentmisét. A sok aprólékos szabály betartása nemcsak, hogy nem jelentett terhet, hanem inkább óriási felszabadulást a szereplés, a hívek szórakoztatásának kényszere alól, és

annak örömét, hogy teljesen kivetkőzhetek emberi önmagamból és beöltözhetek Krisztusba,

a Főpapba. 2006 nyarán én vezettem a 16 fős magyar küldöttséget a kölni Ifjúsági Katolikus Világtalálkozóra, a Juventutem névre hallgató régi rítusú nemzetközi ifjúsági közösség szervezésében. Itt láttam először a régi rítus ünnepélyes, sőt püspöki formáit, és innen ered személyes kapcsolatom azokkal a fiatalokkal, akik később a budapesti régi rítusú közösség magját alkották. Ugyanazon év őszétől Rómában folytattam posztgraduális liturgikus tanulmányokat, melynek során vasárnaponként az FSSP római templomában miséztem és tökéletesítettem gyakorlati liturgikus ismereteimet. Itt ismertem meg Alácsi Ervin atyát is, akkor még a közösség kispapját, akivel elkezdtük tervezni a régi rítus magyarországi letelepítését. 2006 tavaszától meg is indultak ezek a szentmisék Erdő bíboros úr engedélyével a városligeti Jáki kápolnában havi rendszerességgel, majd miután a szabadkai egyházmegyéből átkéredzkedtem az FSSP-be, 2007 novemberétől már a Belvárosi Főplébániatemplomban voltak a szentmisék heti rendszerességgel, ahová Bécsből érkeztem vasárnapról vasárnapra. Miután nem sikerült az FSSP magyarországi letelepedése, így 2008 húsvétjától átléptem a gödöllői premontrei közösségbe, ahol a már kispap korom óta ismert rendtársak egyre inkább mögém álltak a régi rítus ügyében is, és ahol 2013 augusztusában tettem örök fogadalmat. Ez a közösség XVI. Benedek pápa szellemében komolyan munkálkodik a méltó egyházzenéért és a liturgia méltó és igényes végzéséért, annak mind új, mind régi formájában.

– Egy előadásában foglalkozott XVI. Benedek* Summorum pontificum *című apostoli levelével mint lehetséges válasszal korunk társadalmának szekularizációjára. Kiemelné számunkra e levél ide vonatkozó legfontosabb pontjait?

– A szekularizáció lényege az Isten trónfosztása és az ember önistenítése, az édenkerti őskígyó hazug ígéretének engedve: *„olyanok lesztek, mint az Isten”*. A múltat, mindenfajta hagyományt és ősi tekintélyt elvetnek, azt hangoztatva, hogy a mitikus „modern ember” minden eddigi kor embereinél okosabb, felvilágosultabb, szabadabb, tehetségesebb, aki saját tudományával minden kérdésre és problémára választ ad, feleslegessé téve minden vallást és a természetfelettit. Amikor a *Summorum pontificum* elismeri, hogy az évezredes római rítust soha nem tiltották be, és

hogy ami őseinknek szent és értékes volt, az a mi számunkra is az kell, hogy legyen, akkor egy olyan ősi hagyományt helyez vissza jogaiba, mely a gőgös és önelégült embert térdre parancsolja Istene előtt, megtanítja őt elcsendesedni, imádni Azt, Aki végtelenül felülmúlja őt. Az ember újra tanulni akar szent őseitől, a jövőt az általuk lefektetett alapra kívánja építeni, és rájön arra, hogy a transzcendencia nélkül minden földi eredmény visszájára fordul és elpusztítja az azt létrehozó emberiséget. Minden kultúra és civilizáció, mely nem szakrális alapokra épül, embertelen diktatúrává változik. Ezt akadályozza meg a szakrális liturgia újbóli befecskendezése az Egyház vérkeringésébe. Arra is megtanít, hogy igazi előrelépés soha sem történhet erőszakos törések és egy kisszámú elit ötleteinek a többségre való erőszakolása által, hanem csak a szerves fejlődés és az ősök hagyatékának tisztelete által.

– Melyek a szentmise azon elemei, amelyek a hagyományos római rítusban intenzívebben jelen vannak, mint a novus ordo missæ-ben, az egyházi divat, majd megszokás révén elterjedt új rítusban?

– A legfontosabb különbség, hogy a hagyományos liturgia nemcsak szövegeiben, de gesztusaiban és egész légkörében istenközpontú. Az imádást, az Oltáriszentségben jelen lévő Krisztus előtti hódolatot, az Ő szentmisében megújuló áldozatának engesztelő jellegét hangsúlyozza. Továbbá az Egyház hierarchikus jellegét és a felszentelt papság szakralitását és pótolhatatlan szerepét. Imáiban és énekeiben ez a liturgia valójában átimádkozott katolikus dogmatika. Az új liturgia sokkal inkább a szentmise közösségi és lakoma jellegét hangsúlyozza; sokkal informálisabb, didaktikusabb, demokratikusabb és egalitariánus; nem sok érzékenységet tanúsít a szakrális és természetfeletti dolgok iránt, annál többet a helyi közösség szociális és emocionális szükségletei iránt. Ezt különösen azok az elemek fejezik ki, melyeket nem a II. vatikáni zsinat, hanem az utána, részben nem is hivatalosan bevezetett, hanem spontán módon kialakult gyakorlatok hoztak be: a szembemisézés, a latin teljes eltűnése, a kézbe és állva áldozás, a női felolvasók és ministránsok, a laikus áldoztatók, a profán, gitárral kísért zene, a sok improvizáció és a világias szórakoztatóipari effektusok. Azt viszont hangsúlyozni szeretném, hogy lehet az új liturgiát teljesen a régi szellemében és a régi külsőségekkel is végezni, sőt ez volt a zsinati atyák szándéka is, hiszen semmi utalás nincs a hivatalos dokumentumokban arra vonatkozóan, hogy a szentmisének vagy a papságnak új teológiája, új lelkisége lenne, mely kiszorítani hivatott a régit.

– Miben áll a hívők részéről a szentmisén való aktív és méltó részvétel? Milyen formákat különböztethetünk meg e tekintetben?

– Az aktív részvétel eszméjét már a 19. század végén indult liturgikus mozgalom kitűzte zászlajára és XII. Pius pápa szentesítette *Mediator Dei* című enciklikájában. Elsősorban tudatos részvételről van szó, hogy a hívek ne idegen és érdektelen résztvevőként legyenek jelen a szentmisén, hanem ismerjék hitük igazságait, az egyházi évet, a szentmise teológiai tartalmát, struktúráját, és lelkileg, sőt a szentáldozás által szentségileg bekapcsolódjanak Krisztus áldozatába. Ehhez fontos a rendszeres liturgikus katekézis, a szövegek népnyelven való közzététele, a megfelelő testi és lelki előkészület (például az időben való megérkezés, a teljes szentmisén való részvétel, a kegyelem állapota, az elcsendesedés és imádságos hangulatba helyezkedés). Nem helyes, hogy napjainkban sokszor minden áron aktívkodni akarnak: mindenkinek valamilyen feladatot adni a szentélyben és az oltár körül, ez-

„Imáiban és énekeiben ez a liturgia valójában átimádkozott katolikus dogmatika.”

zel felesleges zűrzavart keltve. De az ellenkező végletet és kerülni kell: a rózsafüzér imádkozását vagy a lelki könyvek olvasását a szentmisén kívül kell végezni. A szentmisén, különösen, ha az énekes vagy ünnepélyes, inkább részt kell venni a közös imában, énekekben, gesztusokban (felállás, leülés, térdelés, meghajlás) és odafigyelni az elhangzó szövegekre, mert a szentmise az egész Egyház áldozata, nemcsak a szentélyben szolgáló papságé és asszisztenciáé. A csend perceiben (kiemelkedően a csendes szentmisében) persze lehetőség van a személyes és szemlélődő imára is.

– Nyilvánvaló, hogy a liturgia a római katolikus szenthagyomány része, nem pedig egésze. Milyen további eszközök állnak a hívők rendelkezésére ahhoz, hogy a szenttel, a transzcendenciával való találkozás ne „csak" a vasárnapi misékhez kapcsolódjon? Vagyis annak érdekében, hogy Istennel való kapcsolatunkat az élet minden területén megőrizzük és elmélyítsük?

– A vasárnapi szentmise nem a vallásgyakorlás maximuma, ahogyan nem kevesen gondolják, hanem a legminimálisabb alap. Az egyházi év rendkívül gazdag olyan ünnepekben, melyek hét közben vannak, és amelyek parancsolt, vagy tanácsolt ünnepek. Aki ezeket nem ismeri és nem üli meg, az hitének csak nagyon szűk szeletével találkozott, és még számtalan kincset kell felfedeznie. Sőt, az Egyház minden nap bemutatja a szentmiseáldozatot, hogy a hívek a parancsolt napokon túl is gyakran részt vegyenek rajta. Számos ájtatosság is színesíti az év körét: a nagyböjti keresztút, a májusi litánia, az októberi rózsafüzér, a szentségimádási alkalmak, a zarándoklatok. Alapvető jelentőségű a rendszeres, napi többszöri ima, egyénileg és családi körben: akár a zsolozsma egy-egy órájának elimádkozása, akár más kötött vagy saját megfogalmazású ima. A rózsafüzér különösen a mi istentelen korunkban elengedhetetlen lelki fegyver, melynek napi imádkozását a Szűzanya Lourdes-ben és Fatimában is kérte gyermekeitől. A *Szentírás* egy-egy szakaszának napi elmélkedő elolvasása, a napi szent életrajza, a Katekizmus egy-egy fejezete vagy más lelki olvasmány a felnőtt hitgyakorlás szerves tartozéka. A pénteki és a többi böjti nap betartása ébren tartja a bűnbánat szellemét, csakúgy, mint a napi lelkiismeret-vizsgálat és a rendszeres, lehetőleg havi gyónás, lehetővé teszi, hogy mindig a kegyelem állapotában legyünk és minden szentmisén áldozhassunk. Nagyon fontos, hogy vallási gyakorlataink ne legyenek hangulatfüggőek és rendszertelenek, hanem mintegy belső igénnyé és napi rutinunk szerves részévé váljanak. Így kialakul bennünk az a belső magatartás, hogy egész napunk és minden tevékenységünk folyamán lelkünk mélyén Istenre figyelünk. Megbeszélünk Vele mindent, amit teszünk és átélünk, felajánlunk Neki minden munkát és szenvedést, továbbá a parancsok megtartásán túl is arra törekszünk, hogy egész életünk a legapróbb részletekig Krisztus követése, a Hozzá való hasonulás legyen.

„A papi hivatás mindig egy titok és ajándék, amit az ember nem választ, hanem választva van."

– Milyen kapcsolat áll fenn a liturgiában való részesedés és a személyes spirituális élet fokozása között? Mennyiben hat egyik a másikra, és milyen összefüggésekben?

– A kettő szerves és elszakíthatatlan egységben kell, hogy legyen. A liturgia a keresztény élet forrása és csúcsa, hiszen jelen van benne maga Krisztus, aki általa folytatja megváltó művét és részesíti benne a liturgia résztvevőit. Ezért a liturgiában való részvétel nélkül nem lehetséges keresztény életet élni. Ha ezt valaki megpróbálja, könnyen megeshet, hogy az élő Krisztust felcseréli egy saját képére és hasonlatosságára összetákolt bálvánnyal. Viszont a közösségi

liturgia elégtelen, s ki van téve a kiüresedés és formálissá válás veszélyének, ha nem kíséri a személyes istenkapcsolat és rendszeres egyéni imaélet. Amit a liturgiában kapunk, azt kell aprópénzre váltani mindennapi imaéletünkben és imává alakított tevékenységünkben.

– Megosztaná velünk, hogy miként választotta a papi hivatást? Melyek voltak az ehhez vezető meghatározó élményei?

– A papi hivatás mindig egy titok és ajándék, amit az ember nem választ, hanem választva van. Én Délvidéken születtem katolikus magyar édesapától és szerb ortodox édesanyától, akik ha nem is voltak hitetlenek, de hitüket nem gyakorolták. Az egész társadalomra erősen ránehezedett a szocialista ideológia, az iskolában minden eszközzel erőltették a harcos dialektikus materializmust, amit sokszor tarkított a katolicizmus illetve a magyarság gyűlölete. A hitet generációm sok tagjához hasonlóan a két nagymamától kaptam, akik imádkozni tanítottak, elláttak képes *Bibliá*val és olykor elvittek a templomba. Az ortodox nagymamától megtanultam a *Miatyánk*ot ószláv nyelven, a katolikustól pedig a rózsafüzért és az első egyházi énekeket magyarul. A katolikus nagymama kéthetes koromban megkereszteltetett, és tízéves koromban neki köszönhettem elsőáldozásomat, majd egy évre rá bérmálkozásomat. Az első két esemény titokban történt, mindössze 2–3 személy jelenlétében, a bérmálás pedig ünnepélyes püspöki szentmise keretében, ahol Msgr. Jung Tamás bánáti apostoli kormányzó közölte nagymamámmal: „Tudja, hogy ebből a fiúból pap lesz?" Ekkor még én sem tudtam, de innentől egyre gyakrabban gondoltam rá és egyre jobban vonzódtam hozzá, sőt az ellenséges környezetben a kamaszkori lázadással párosulva még kívánatosabbnak tűnt a papság kihívása. Szüleim ellenkezése miatt átmenetileg orvosnak készültem, de az egészségügyi középiskola elvégzése után már közöltem velük a papság melletti döntésemet. A kezdeti heves reakciót a belenyugvás váltotta fel, hiszen látták, hogy megtaláltam a helyemet. Hivatásom kialakulásában fontos szerepe volt Jung püspök úrnak, akit példaképnek és halála után égi közbenjárónak tartok, valamint Dr. Rokay Zoltán akkori óbecsei plébános úrnak, aki a nagyszülőknél töltött nyári szünetek alatt lelkivezetőm és első nagy támogatóm lett a papság felé vezető úton. Azt mondta: „Ha Isten téged papnak szánt, meg is fogja valósítani."

– Melyek a legkedvesebb teológiai témái? Van kedvenc teológusa?

– Saját területemnek a liturgikát tartom, de érdekel a szentségtan, az eszkatológia (az ember

és a világ végső beteljesedéséről szóló tan) és az egyháztörténelem is, melyet az *Újszövetség* folytatásának tekintek, hiszen a Szentlélek vezeti az Egyházat az évszázadokon keresztül. Kedvenc teológusaim Joseph Ratzinger (a későbbi XVI. Benedek pápa), Leo Scheffczyk bíboros; a liturgia területén Klaus Gamber, Alkuin Reid, Uwe Michael Lang, Michael Davis, Nicola Bux; a magyarok közül igazi szellemi óriások éltek a két világháború között, kezdve Schütz Antaltól, Bangha Béláig, Tóth Tihamérig és sok másig. Bár nem teológus, de nekem sokat adott Molnár Tamás filozófiai műveinek olvasása. A klasszikusok közül kiemelném Szent Ágostont (aki rendem regulaadója) és Aquinói Szent Tamást, aki a katolikus teológia örök etalonja marad.

„Az ember újra tanulni akar szent őseitől, a jövőt az általuk lefektetett alapra kívánja építeni, és rájön arra, hogy a transzcendencia nélkül minden földi eredmény visszájára fordul és elpusztítja az azt létrehozó emberiséget."

– Melyik Magyarországon épült templom áll Önhöz a legközelebb?

– Ha a történelmi Magyarországot nézzük, legkedvesebbek számomra a gyermekkoromhoz és hivatásom kialakulásához kötődő templomok: az újvidéki Mária Neve-nagytemplom, ahol első szentmisémet bemutattam; az óbecsei Nagyboldogasszony-plébániatemplom, ahol gyermekkoromban döntő impulzusokat kaptam a papság irányába; de említhetném a nagybecskereki székesegyházat is, ahol kereszteltek, ahol elsőáldozó és bérmálkozó voltam; vagy a doroszlói kegyhelyet, mely Délvidék legnagyobb, leglátogatottabb Mária-kegyhelye.

– Az Egyházban meglehetősen nehéz helyzet alakult ki Ferenc pápa* Amoris lætitia *kezdetű apostoli buzdítása kapcsán. Ön szerint melyek azok a fő – teológiai, hitéleti, történeti vagy valláspolitikai – okok az Egyházban, amelyek e nehézségekhez vezettek?

– Az okok messzire nyúlnak, egészen az eredeti bűnig. Közelebbről azzal a reneszánsz antropológiai fordulattal állnak kapcsolatban, mely az Isten és az Ő objektív rendje helyébe az embert állította szubjektív elképzeléseivel. A reformáció ennek egyházi kifejezése volt: a Tanítóhivatal és a tradíció elvetése a szubjektív szentírásértelmezés kedvéért. Ahány értelmező, annyi értelmezés, amelyek sokszor egyenesen ellentmondanak egymásnak. Ilyen szubjektivizmus vezette Luthert, amikor tagadta a házasság szentségi jellegét, megengedte a válást és újraházasodást, sőt a többnejűséget. Ilyen szituációs etikától vezérelve engedték meg 1930-ban az anglikánok a mesterséges fogamzásgátlást, ma pedig már az egyneműek házasságát is. Ez a hagyomány elleni lázadás vezényelte az 1960-as évek szexuális forradalmát, mely radikálisan elválasztotta egymástól a nemiséget és a gyermeknemzést, mindkettőt öncélúvá téve és így dehumanizálva. Mindezen eszmék nyomásának a katolikus Egyház évszázadokon át ellenállt, de fokozatosan beszivárogtak, és mára teljesen ki akarják szorítani a *Szentírás* és a kétezer éves hagyomány által szentesített keresztény etikát. A szekuláris társadalom nyilván megmérgezett sok keresztény családot is, ám a kialakult problémákat nem lehet orvosolni az evangélium elárulásával, a krisztusi mérce egyre alacsonyabbra engedésével a lelkipásztori együttérzés nevében, mert így eláruljuk Istent és a bajbajutott testvéreinket is. A megoldás az evangéliumhoz való rendíthetetlen hűség, a kereszt átkarolása és az újra és újra történő megtérés Krisztus tanításának teljességéhez.

– Az Egyház hagyományos tanítása szerint hogyan kell értenünk a pápai tévedhetetlenség dogmáját? (Ezzel folyóiratunk 16. számában, melyben az Ön egyik fordítása is megjelent, már foglalkoztunk.)

– A pápai tévedhetetlenség dogmáját kimondó I. vatikáni zsinat annak szigorú feltételeit és korlátait is meghatározza. A pápa nem valamiféle orákulum, akinek minden szaván és gesztusán keresztül a Szentlélek nyilatkozik meg. Csak két területen beszélhetünk egyáltalán a tévedhetetlenség lehetőségéről: a hit és az erkölcs területén. De még ezen a két területen is egyedül akkor, ha Krisztus földi helytartójaként, az egész Egyház tanítójaként beszél (*ex cathedra Petri* – Péter székéből): véglegesen, megváltoztathatatlanul, minden hívő számára az idők végezetéig kötelezően elfogadandó, Istentől kinyilatkoztatott tanítást kihirdetve, mely soha nem új, hanem a keresztény hagyományban és a *Szentírás*ban már bennfoglaltan meglévő igazság. Természetes, hogy ilyen kijelentésekre csak nagyon ritkán kerül sor, soha nem egy interjú, sajtótájékoztató vagy prédikáció keretében, hanem mindig alaposan előkészítve és átgondolva, ünnepélyesen és liturgikusan kihirdetve. A pápa tévedhetetlensége az Egyház hitbéli fogyatkozhatatlanságának része, vagyis hogy az Egyház egésze a Szentlélek védelme és Krisztus ígéretének következtében nem térhet le a krisztusi igazság útjáról. Ebben a tévedhetetlenségben részesülnek a püspökök is az egyetemes zsinaton, sőt a hívek, amikor egyetértően vallják a hagyományos katolikus és apostoli hitet. Ezt a hitet adják tovább nemzedékről nemzedékre, és ennek megőrzését szolgálja a pápai tévedhetetlenség, nem pedig az újdonságok bevezetését, a régi tanítások megváltoztatását vagy a pápa személyének istenítését.

– Mit tehet egy hithű katolikus, ha az Egyház elöljárói részéről kétértelmű, vagy a hagyományos tanítással szembenálló megnyilatkozásokkal találkozik? Egy, az Egyházat is érintő válságos történeti helyzetben melyek a hívők legfontosabb feladatai?

– Először is meg kell tudni különböztetni a tanítás különféle szintjeit. Csak az a tanítás tévedhetetlen és abszolút kötelező, mert isteni eredetű, amelyre a pápa és a püspökök egyértelműen kimondják, hogy ilyen, és mindenkit köteleznek annak elfogadására. Ami nem ilyen tanítás, azzal lehet vitatkozni elsősorban szakképzett teológusoknak és lelkipásztoroknak, de minden hívőnek is jogában áll kétségeit és nehézségeit az egyházi elöljárók elé tárni. Mindezt természetesen érvekkel alátámasztva és tiszteletteljes hangnemben kell megtenni. Senki az Egyházban, még a legfelsőbb tekintély sem kényszeríthet, hogy lelkiismeretünkkel ellentétben cselekedjünk. Kétértelmű, homályos, vagy a korábban dogmatikus erővel kihirdetett tanítással szemben álló tanítást nem kell és nem is szabad követni, hanem kitartani a hagyományos tanítás mellett, amelyet mindenki, mindig és mindenütt egységesen vallott (Lerini Szent Vince definíciója a keresztény hagyományról). Ennek érdekében elengedhetetlen a katolikus tanítás alapos ismerete, a Katolikus Egyház Katekizmusa alapján. Magasabb fokon lehet tanulmányozni Denzinger–Schönmetzer *Az Egyházi Tanítóhivatal megnyilatkozásai* című gyűjteményét, illetve az egyházatyák írásait. Ezek nem mindenben értenek egyet, de érdemes felismerni azokat a pontokat, amelyekben teljesen egységes a tanításuk. A hit tartalmának megismerése és megismertetése mellett elengedhetetlen annak megélése: elsősorban az istenkapcsolat ápolása az ima és a szentségek

„(…) igazi előrelépés soha sem történhet erőszakos törések és egy kisszámú elit ötleteinek a többségre való erőszakolása által, hanem csak a szerves fejlődés és az ősök hagyatékának tisztelete által.”

vétele által, valamint a parancsok betartása és a példamutató krisztusi élet. Ebbe beletartozik az Egyház felelős pásztoraiért való őszinte imádság is, annak biztos tudatában, hogy az Egyházat végső soron Krisztus vezeti, és nem hagyja, hogy a pokol kapui erőt vegyenek rajta.

– Ön tanulmányokat fordított magyar nyelvre a szentáldozás és a cölibátus kapcsán. Ezek szerzőin kívül mely teológusok vagy bíborosok munkásságát tartja kiemelkedőnek napjainkban?

– A fentebb már említetteken túl nevezzük meg a fordításaim szerzőit: korunk nagy hitvallóját, Athanasius Schneider püspököt és Jáki Szaniszlót. Az egyház mai helyzetét kiválóan elemzik Roberto de Mattei, Brunero Gherardini, Dietrich von Hildebrand, Georg May, Romano Amerio. Újabban útmutató jelentőségűek Robert Sarah bíboros írásai. A magyarok közül abszolút mércének és ihletőnek tartom Barsi Balázs atyát.

– Engedje meg, hogy idézzük a hagyományos római rítus egy gyönyörű imádságának részletét, amelyet a pap a bor és a víz összevegyítésekor mond: „Isten, ki az emberi természet méltóságát csodálatos módon alkottad és még csodálatosabb módon megújítottad: add, hogy e víz és bor misztériuma által annak istenségében részesülhessünk, aki emberségünknek részesévé lenni méltóztatott." Miben áll az emberi természet e méltósága? Mi az, ami a humanizmustól megkülönbözteti ezt a felfogásmódot? Hogyan lehetne körvonalazni a Krisztus istenségében való részesülés misztériumát?

– Az emberi természet méltóságát az adja, hogy Isten képére és hasonlatosságára teremtetett szelleminek, értelmesnek és szabadnak. Tehát nem önmagától van, hanem mástól, a Teremtőtől kapja ajándékba. Ez a döntő különbség a humanizmushoz képest. Ezt a természetet a bűn súlyosan megrontotta, de Krisztus helyreállította megtestesülésével, megváltó halálával és feltámadásával, sőt arra a példátlan méltóságra emelte, hogy meghívta az örök isteni életben való részesedésre. Krisztus istenségében részesedni úgy lehet, hogy először Krisztus részesült emberségünkben és a szentségek által közvetített megszentelő kegyelem által az embert is bevonja a Szentháromság egy Isten életébe. Ez a részesedés analóg, tehát nem törli el az isteni és emberi természet közötti ontológiai szakadékot (az ember továbbra is ember marad, nem válik Istenné), hanem kegyelmi ajándékként adatik meg az emberi személy és az isteni személyek közötti egyesülés a szeretetben.

– Ön szerint létezik olyan emberemlékezetet meghaladó krisztusi hagyomány, amelyet némelyek „ezoterikus" vagy iniciatikus kereszténységnek hívnak? Isten tapasztalásának olyan gyakorlata és végső szintje – egyszersmind mélysége, szilárdsága és közvetlensége –, amely kevesek számára átadható, de római katolikus nézőpontból hiteles?

– A krisztusi hagyomány értelemszerűen nem lehet emberemlékezetet meghaladó, mert a názáreti Jézusból, egy konkrét korban és térben élő történelmi személyből indul ki, az Ő kétezer évvel ezelőtti szavaiból és tetteiből. Mivel Ő egyben a második isteni személy, az *egész* teremtett világ Logosza, az emberiség egyetlen Megváltója, így tanítása minden kor, minden térség és minden kultúra emberére egyetemesen érvényes. Isten azt akarja, hogy minden ember megismerje Őt, elfogadja egyedüli Megváltójának és az általa alapított egy, szent, katolikus és apostoli Egyházhoz csatlakozzon, hogy így elnyerje az örök üdvösséget, hiszen nincs üdvösség senki másban. Más kérdés, hogy akik a Krisztus előtt lévő korban éltek, vagy ma olyan helyen születnek, ahol

önhibájukon kívül nem ismerhetik meg, vagy nem képesek hitelesen megismerni az Ő személyét és tanítását, azoknak Isten, mint saját képmására alkotott és az üdvösségre meghívott teremtményeinek megadja az üdvösség lehetőségét, amennyiben lelkiismeretükön keresztül vezetni próbálja őket, sőt a különböző, istenkereső emberek által alkotott filozófiai és vallási rendszerekben is megtalálhatók az igazság magvai *(rationes seminales)*, melyek az emberiségnek adott őskinyilatkoztatásból erednek, ezért Istenhez vezetnek és előkészítenek az evangélium befogadására. Ilyen előkészület volt kiemelten az *Ószövetség* (ami a kinyilatkoztatás szerves része), de az egyházatyák például a görög-római filozófiában is elismerték az evangélium előkészítőjét *(præparatio evangelica)*. Sajnos a legtöbb nem keresztény vallási és filozófiai rendszerben az igazság magvai össze vannak keverve súlyos teológiai és erkölcsi tévedésekkel, melyek eltávolítanak Istentől. Ennek ellenére, aki saját hibáján kívül ezekben él, mert beleszületett, de legjobb képessége szerint keresi az igazságot, továbbá a felismert igazság szerint él, nincs kizárva az üdvösségből, mely ekkor is Krisztus és az Ő egyházán keresztül adatik meg, noha az illető ennek csak odaát lesz tudatában. Nem tudhatjuk, hányan vannak és konkrétan kik azok, akiknek ilyen módon sikerült üdvözülniük, hiszen ez Isten titka. Tehát lehet a kereszténységen kívül is részleges, töredékes, de autentikus istenismeret és istentapasztalat, ami azonban Krisztusra irányul és Tőle nyeri érvényét és hatékonyságát. Éppen ezért nem alternatívája, hanem előkészítője az evangéliumnak.

– Mi a csend szerepe a liturgiában, és kiterjesztve a vallási élet egészében? Egyik előadásában a benső csenddel kapcsolatban beszélt egy kolostori elvonulás során átélt spirituális-lelki élményéről? Megtenné, hogy mond néhány szót bővebben erről, illetve lelki-szellemi gyümölcseiről?

– Az Isten legfontosabb műveit mindig csendben, az emberi szemektől elrejtve műveli. Ilyen a világ teremtése, Jézus megtestesülése és születése, feltámadása; de ilyen a kenyér és a bor konszekrációjának pillanata is a szentmisében, mely a régi rítusban csendben történik. A csend Isten ruhája és a misztérium előszobája. Több mint húsz évvel ezelőtt egy válságos időszakomban egy hétre a szemlélődő karthauzi rend egyik kolostorába vonultam, ahol egész életemre kiható módon megtapasztaltam ezt az emberre szinte fizikai súlyként nehezedő csendet, mely igazából Isten jelenléte. A *Szentírásban* Isten dicsősége (héberül *kabod*) egyben súlyt is jelent, ugyanakkor ez a csend félelmetes és fájó, hiszen letépi az ember álarcait, azt a zajt, melybe a mindennapokban menekül, hogy ne kelljen szembenéznie önmagával és Istenével. A csendben a lélek felszínére kerül az a sok hordalék, ami a lélekben összegyűlik, és ez nagyon rossz és megalázó érzés. Ám aki kibírja ezt a vákuumot, ezt az önkiüresítést és lelki lecsupaszítást, az megtapasztalja, hogy Isten jelenléte nem ellene van, hanem érte, hogy őt bűneiben is felemelje, jelentéktelenségében is értelmet adjon létének. Én ezt a lelki megvilágosodást ebben a belső szózatban összesűrítve éltem meg: „Én végig a tenyeremen hordoztalak és ezután is hordozlak. Te csak énbennem lehetsz boldog."

„Nagyon fontos, hogy vallási gyakorlataink ne legyenek hangulatfüggőek és rendszertelenek, hanem mintegy belső igénnyé és napi rutinunk szerves részévé váljanak. Így kialakul bennünk az a belső magatartás, hogy egész napunk és minden tevékenységünk folyamán lelkünk mélyén Istenre figyelünk."

– Nagyon szépen köszönjük a válaszait!